

ՄԱՄԻՆ ԱՐԻՐԵԱԿ

ՅԱՆՅԱՆԲ

Թարգմ. Ռուս.

Բ. ՄԵԼ. - ԲԱԴԿԱՍԱՐԵԱՆ

1909

Թ Ա Ի Բ Ի Զ

ՏՊԱՐԱՆ «ԲԱՆԻՈՐ»

ՄԱՍԻՆ ՍԻՐԻՆԱԿ

ՅԱՆՅԱՆԲ

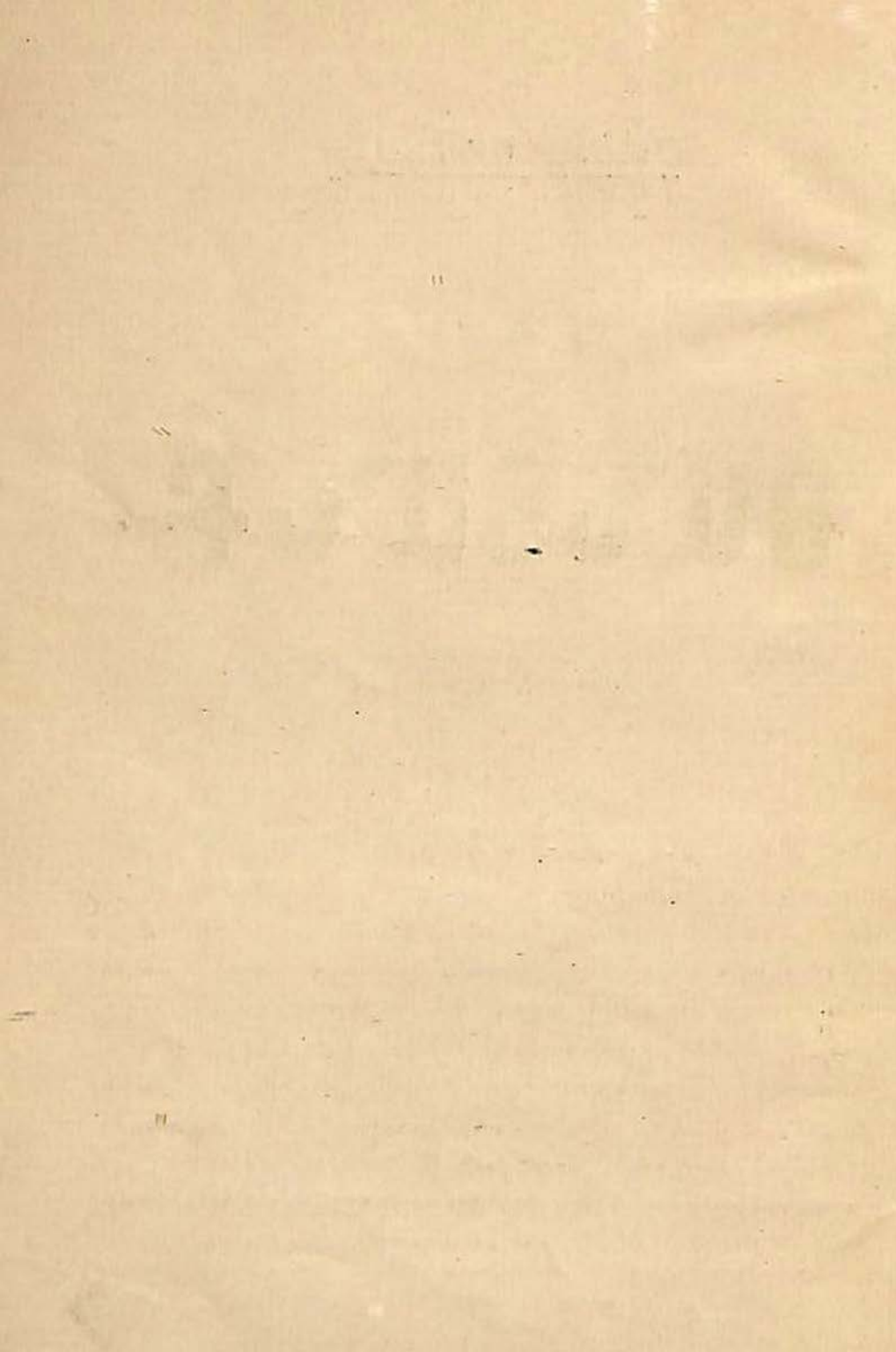
88
5/5

Թարգմ. Ռուս.
Բ. ՄԵԼ. - ԲԱՂԿԱՍԱՐԻԱՆ

Թ Ա Ի Բ Ի Զ

ՏՊԱՐԱՆ „ԲԱՆԻՈՐ“

Մ Ա Մ Ի Ն Ս Ի Բ Ի Բ Ե Ա Կ

(Պատմության մասին)

I

Ճիշտ ժամը տասին, խմելով պատւիրած կաթը,
նա անցաւ ծովափով: Մայիսեան առաւօտը սքանչելի
էր: Լայն մետաքսեայ ծալքերով հանդարտ ծփում էր
տաքացած ծովը՝ ծովի դուրրչիներէյ յագեցած բարե-
խառն օդի հոսանքը դէպի ասիւր մղելով: Պարնանային
բարձր երկինքը տեղ-տեղ աննկատելի կերպով սքող-
ւում էր սպիտակ ամպերի փետրափունջերով, որոնք
քաշ էին ընկել ընդարձակ կապուտակի երկարու-
թեամբ: Սալտան հսկայական անֆիթատրոնի պէս
շրջապատող՝ քարէ կնճիռներով խոր տկոսած լուսնե-
րը արդէն սեին էին տալիս առաջին կանաչով:

—Հրաշալի է... ակամայից միմնջաց նա ամբողջ կիճքով ներշնչելով ամենաբոյժ օդը: --Ա՛խ, ինչքան լավ է... Ավատ, որ ստիպւած եմ այս բարիքը մենա՛յ վայելելու:

Նա ակամայից յիշեց հեռււստը, ցուրտ հայրենիքը, որտեղ թողել էր այն ամենը, ինչ որ իր սրտին մօտիկ էր ու թանկագին:

Բանտորակա՞ն Նալտան արդենացել էր վաղ և վերականգնացել իր եռուն կեանքով: Հաղարաւոր բանւորներ միջիւնների պէս ցրւած էին ծովափի ամբողջ տարածութեամբ, իսկ նաւահանգստում ամբողջ շարքերով էին ներս ու դուրս անում: Պատնէշի տակ պատըսպարւած ծուխ ժայթքող երկու մեծ ծովային շոգենաւերի մօտ տասնեակ առաջատանաւեր բեռնաւորւում էին կամ դատարկւում: Նեղուցում նազանքով օբօբւում էին տաճկական կաշերմաները, մեծ նաւակներն ու փոքր մակոյկները, որոնք հեռւից ջրի մակերևոյթի վրայ՝ հայելու ապակու վրայից սողացող ճանճերի էին նմանում:

Իսկական Նալտան, հաբուստների Նալտան դեռ ևս քնած էր խոր քնով:

—Պարոն, այ պարոն, գնիր... դիմեց նրան դադարի *ekberka*-ի անկիւնից՝ ցնցոտիների մէջ կորած կեղտոտ և միշտ ժպտացող թուրք մանուկը:

10) Նա ամեն առաւօտ սպասում էր պարոնին և աւաջարկում նրան թարմ վարդերի մի փունջ:

— Գնիր, պարոն... Օ՛խ, օ՛խ, տեսե՛ք ինչ լավ վարդեր ունի Ահմէդը...

Նա լուռ մի քանի վարդ ջոկեց և մի քանի կոպիկ տալով ժպտացող մանկան շաբուկակեց ճանապարհը: Վարդի շրջանն էր Նախապետ: Վարդ էին կրում կրծքներին, թէ աղախինները, թէ թուրք ուղեցոյցները և թէ փոստի ցրիչները: Նոյնիսկ կառասպանները իրենց ձիաները զարդաբել էին վարդեբով:

Լբադրաւաճառից գնելով հէնց նոր լոյս տեսած համարը, նա ուղղեց դէպի քաղաքային այգին: Ծովափի կառքերով բռնւած միւս ամբլ առանձին ոչինչ չէր ներկայացնում, որտեղ օդն էլ յագեցած էր կրկար ժամանակ չ'մաքբւած գոմին առանձնայատուկ հոտից: Նախապի բնակիչները բարեխիղճ կերպով արել էին այն ամենը, ինչ որ հարկաւոր էր նոյնիսկ ծովը միադմայով վաբակելու համար: Վաղ առաւօտեան այգում հասարակութիւն չէր լինում առհասարակ: Զբօսնում էին միայն երեխաները իրենց ծծմայերի ու դայակների հետ և մի քանի հիւանդներ էլ ուրեականների պէս թափառում էին շտապարով առաւօտեան գովութիւնից: Նա անցնելով ամբլոնի մօտից, որտեղ գիշերները նւագում էր գինւորական երաժշտախումբը, թեքեց դէպի ձախ մտնելով պարտիզի միակ սուբբաշատ ծառուղին: Նստաբաններից մէկի վրայ նստել էր մի նիհար աղջիկ մոխրագոյն գգեստով և ծղնոտէ գլխարկով: Նա ձեացնում էր իբր թէ կարգում է հէնց նոր ստացած աշխատութիւնը մի նշանաւոր հեղինակի:

— Բարի լոյս, Եւգենեա Վասիլենա, ասաց նա, դէմ անելով ձեռքի ծաղիկները:

— Ա՛հ, այդ դուք էք, Անդրէյ Պաւլիչ, պատասխանեց օրիօրդը մեղմ ձայնով, նրա վրայ յառելով իր մեծ մոխրագոյն աչքերը:— Ինչո՞ւ համար էք փրշացնում դուք ձեր փողերը ծաղիկների վրայ ծախսելով...

— Իսկ եթէ դա ինձ բաւականութիւն է պատճառում: Նա շատ եւս սիրում ծաղիկներ...

Աղջկայ դժգոյն գէմքը մեղմ շառագունեց և նա ծածկեց երեսը ծաղիկների մէջ: Նա գիտէր որ նա դալու է և ծաղիկներէ բերելու: Բայց էլի չկարողացաւ դասել յաւգմունքը, որը պատում էր նրան ամեն առաւօտ այդ յանդիպումների ժամանակ:

— Ինչպէ՞ս անցկացրիք այս գիշեր, Նադիէնիւս Վառիկնա:

— Ոչինչ... չնորհակալ եմ:

— Ելի շատ էք հագում:

— Կարծես թէ մի քիչ լաւ է... Սակայն այդ մասին չ'արժէ խօսել: Ինձ ուղղակի ձանձրալի է հիւանդ լինել... Ասում են որ հիւանդները սիրում են անվերջ խօսել իրենց տանջանքների մասին: Բայց ես այդ չեմ հասկանում: Ո՞ւրեք է հետաքրքրել հիւանդի տանջանքները...

— Բայց չէ որ ինձ համար հետաքրքրական են...

— Ե՛հ, խօսենք մի ուրիշ բանի մասին... Նա գիտեմ, որ դուք շատ բարի էք, բայց չեմ ցանկանում, որ դուք խղճայիք ինձ...

Նա խոնարհեցրեց աչքերը մեղմ հառաչանքով: Անդրէյ Պաւլիչը նայեց նրա լղար գէմքին, նուրբ

դիմադժերով վտխարեցին, թախանցիկ մօրթով ծածկւած բաբակ ձեռներին և ամաչեց, որ ինքը օժտւած էր առնական այնպիսի առողջութեամբ:

Անդրէյ Պապիլիչը իր թուխ մազերով ամուր կազմւածքով կարմիր դէմքով և մռլթ աշխոյժ աչքերով նրա հետ համեմատած մի աժդահայի էր նմանում, չնայելով, որ բառի լայն իմաստով ինքն էլ չէր կարող առողջ համարւել: Աննկատելի կերպով ուժասպառ էր անում նրան նորաձև հիւանդութիւնը՝ ջղայնութիւնը: Լինում էին այնպիսի անտանելի ժամեր, երբ նա չէր իմանում ուր փախչէր, ապառւէր: Գիշերները ծոծրակի վրայ պոռւմ էր մի անհաճոյ ծանրութիւն, կոկորդը կծկւում էր, իսկ երբ սրտկում էր քնելու՝ ջղաձգութիւնը ցնցում էր ամբողջ մարմինը: Բժիշկները ուղարկել էին նրան հանգստանալու օրհնեալ հարաւում:

— Հիւանդութիւնների մէջ մօղան, դուցէ աւելի յաճախ և աւելի պանազանակերպ է լինում, քան կանացի տուալէտի մէջ. կատակում էր նրա բժիշկը: — Ձեզ պէտք է շարժւել, լաւ կերակրւել և ոչինչ չանել:

Վերջինն ամենից դժւարն էր: Հիւսիսեցիները առհասարակ չեն կարողանում հանգիստ մնալ: Անդործութիւնը նրանց սպանիչ վշտով է համակում: Տգեղ բան էլ է պարտաւ սարտալ թրե գալ, երբ ուրիշները աշխատում են և ապրում կատարեալ կեանքով:

Մի քանի րաւէ լուցին երկուսն էլ: Օրի-

օգդը նայեց նրան իր խելօք, վշտալի աչքերով և պատասխանեց կարծես դժալով թէ ինչ էր մտածում նա այդ բոլորէին:

— Նա էլ եմ ցաւում ձեզ վրայ, Անդրէյ Պաւլիչ... Մեր կանացի ցաւակցութիւնը վերաւորական չէ: Չգիտեմ ինչու ընդունւած է կարծել, որ ցաւում են միայն ուժեւները, իսկ ես կարծում եմ, որ բոլորովին ընդհակառակն է: Խղճում են միայն նրանք, որոնք հնարաւորութիւն չունին օգնելու: Այդ նրանց վերջին իրաւունքն է և կոռժ միմիայն կընտջն է պատկանում այդ իրաւունքը իր անբողջութեամբ: Իրաւունքը թուլութեան մէջ, ոյժը անուժութեան մէջ, թէև ըստ երևոյթին այդ սլարադօքս է թւում, բայց կա՛ն այդպիսի բաներ... 'Իիցուք մեր կանացի արժան արեւունքները—արդեւք դրանք ոյժ չեն: 'Իուք ցաւում էք լաց լինող կոռժ վրայ, որովհետև այդ բոլորէին աւար էք նրա առաջ, որովհետև դուք անկարող էք ցաւաքեցնել այդ արցունքները...

— Իսկ եթէ տղամարդն է լաց լինողը:

— Բայց ախր այդ անարդար մրցում է և եթէ լաց լինող տղամալ դը օգնութիւն է հայցում, նրա տակ արհամարանքն է թաղնւած: Սակայն բաւական է փիլիսոփայել, Անդրէյ Պաւլիչ: Ձեր նեարդերը ինչպէս են:

— Մրցում եմ կանանց հետ, Նւդէնեա Վասիլենա:

Նրանց խօսակցութիւնը միշտ կրում էր մի տեսակ տարօրինակ կերպարանք: Նւդէնեա Վասիլենա

սիրում էր փիլիսոփայի, աւելի ճիշտ տրամաբանի պարագօքսերով և յաճախ աչքի էր ընկնում իւր նուրբ յեղնանքով: Իսկ իր մասին խօսում էր նա իբր կողմնակի մարդու մասին: Անդրէյ Պաւլիչը սիրում էր նրան լսել և շատ անգամ գդում էր, թէ որքան խելօք է նա: Սէ այդ նազելի աղջկը դատապարտւած էր մահւան... Թեքսիտի բացիլնէրը (туберкулез) կատարում էին իրենց դերը, իսկ հագը կաթիլ-կաթիլ դուրս էր քամում նրա երիտասարդ կիանքը: Մեռնել տասնինը տարեկան հասակում... Ի՞նչ կայ աւելի սարսափելի քան այդ:

Նբր կզանակի վատութեան պատճառով Սեդենիա Վասիլենան չէր կարողանում դուրս գալ առաւօտեան զրօսանքներին, Անդրէյ Պաւլիչին թւում էր թէ մի ինչոր բան է պակասում իրեն: Թեպէտ նա ունէր ուրիշ ծանօթներ էլ, բայց նրանք չէին լրացնում այդ պակասը:

—Ո՛չ, նա չ'պիտի մեռնի, այդ անարդարութիւն է... Բացականչում էր նա ինքն իրեն:

Նրա հետ նա ծանօթացել էր Նալտայի հէնց նոյն այդ պարտիզում: Նա միայն այն էր իմացել, որ այդ աղջկը Վօլգայի մօտերից է, որ հայր ու մայր չունի, որ գիմնադիան աւարտելուց յետոյ ծառայութեան էր մտել: Հիւանդացել էր սլէմլիտով, իսկ տուրերիւլօզը երեւան էր եկել իբր դբա հետեանք: Նա չէր սիրում ինքն իր մասին խօսել, կարծես նրա անցեալում մի ինչ որ բան կար թաղւած, որի յիշողութիւնը ճնշում էր նրան:

Նւզենիա Վասիլենան էլ խմացել էր, որ նա հիւսիսային նահանգներից է, որտեղ ապրում է իւր պառաւ մօր հետ, ծառայում է դատաստանական վաշտութեան մէջ և որից զգւել է արդէն: Նա էլ չէր սիրում խօսել իր մասին, ուրից նոյնպէս ստացւում էր տխուր անցեալ ունենող մարդու տալաւորութիւն:

— Այ այդ լաւ է, խօսել մէկի հետ, որին չես ճանաչում. ասում էր նա հիւանդ ժպիտով:— Ճիշտ չէ՞ միթէ... Կ'ըաժանւես և այլևս երբէք չես հանդիպի...

— Ինչ լաւ բան կայ դրա մէջ Նւզենիա Վասիլենա, պարմանալի է:

— Լաւը՝ այն է, որ... Խնչպէս բացադրել այդ: *Ից*, մի խօսքով կ'մնան միայն լաւ յիշողութիւնները պատահական ծանօթի մասին: Իսկ կի՛նը այդ յիշողութիւնների վրայ կ'աւելացնէ նաև անբացադրելի և անիրագործելի ինչ որ մի բանի պատճառած թեթեւ ու հաճելի վիշտը: Իւրաքանչիւր կին բնաւորութեամբ անուղղելի եսական է, հէնց այդ պատճառով էլ անտանելի է նրա համար կանանց չըջանը:

— Ի՞նչ զրպալ տում էք կանանց...

— Ամենից շատ ես ինձ եմ զբալարում:

II

Այդ օրը Նւզենիւս վասիլենան տրամադրւած էր և կատակ էր անում աւելի շատ քան երբեկիցէ:

— Ա՛խ ինչպէս երբեմն ապրելու ծարաւ ևս զգում:

Կրկնեց նա մի քանի անգամ երբ նրանք զբօսնում էին պարտիզում:

— Ահա հէնց այդ ես էլ չեմ կարողանում բացադրել... Նրեի տրամադրութիւնը կախում ունի եղանակից: 'Ի ուք այդ չէ՞ք փորձել:

— Ձեմ կարող առել, որ փորձել եմ. միայն ինձ հեշ էլ հաճելի չէ, երբ ես ինքս ինձ հիւանդ եմ զգում և յիմար բան էլ է. ես նոյնիսկ սկսում եմ բարկանալ իմ ներվերի վրայ:

— Ո՛չ, Անդրէյ Պավլիչ, այդ բոլորովին ուրիշ բան է: 'Ի ուք զգացել էք երբեկիցէ սաստիկ ծարաւ: Հէնց այդ շատ նման է, միայն այն տարբերութեամբ, որ ֆիզիկական ծարաւը յագեցնում է, իսկ հոգեկանը երբեք... Նայեցէք մեր շուրջը, տեսէք ահա ինչպէս բոլորը ապրում են և ապրում են գեղեցիկ կեանքով, մանաւանդ այդ ծաղիկները, վարդերն ու այդ ծաղկանց հազար ու մի տեսակները...

— 'Ի ժբախտաբար նրանք բոլորն էլ չեն կարողանում երկար ժամանակ վայելիլ կեանքը...

— Ինչպէս թէ չեն կարողանում: Սթէ ապրում են մի շարաթ, երկու շարաթ՝ չէ՞ որ հէնց այդ յաւիտենականութիւն է: Իմ կարծիքով իւրաքանչիւր օրգանական արարած այդ դէպքում իր առանձին թւարանութիւնն ու ժամանակագրութիւնն է ունենում: Միայն քսանուչորս ժամ կեանք ունեցող ճիճուն, որին մենք խղճում ենք իբր ժամանակագրական ոչնչութիւն, մի օրում ապրում է այնքան, որքան մարդը իր կեանքի վաթսուն-եօթանասուն տարիններում: Չէ՞ որ թէ այս և թէ այն դէպքում էլ կեանքի նպատակը մնում է նոյնը, այն է՝ կեանք տալ ուրիշներին...

Նա տխրութեամբ նայեց հրապարակի վրայ դէս ու դէն վազվզող երեխաներին և խկոյն լռեց: Վարդերն ու թիթեռնածաղիկները բացել էին իրենց ամբողջ փարթամութեամբ. երեխաները լցրել էին օդը իրենց հրապուրիչ ծիծաղով. հարաւային արեւը սէրալիւր կերպով նայում էր երկրին՝ կեանք տալով բոլորին. իսկ նա, այդ թշուառ աղջիկը ստիպւած էր մահւան մասին մտածել... Անդրէյ Պաւլիչը հասկացաւ նրա յուզմունքը և աշխատեց խօսակցութեան ուրիշ նիւթ ընտրել, որպէսզի ցրէ նրան ցաւ պատճառող մտքերը:

— Ահա թէ ինչ, Սեդենիա Վասիլենա, դուք կեանքի մասին էիք խօսում և ձեր այդ խորհրդածութիւններին հետևում է հասարակ և շատ բնական եզրակացութիւն, այն է՝ սէտք է օգտուել կեանքից... ձիշտ չեմ նկատել...

Նւզենիա Վասիլիենան նայեց նբան մի քիչ վախեցած:

Նա առաջարկում էր ձեռք հանել այդ հիման վրայ, շարունակեց Սեդրէյ Պալլիչը, մի փոքրիկ դժուար կատարել դէպի Ուշանսու ջրվէժը: Հրաշալի է ամբողջ օրը անտառում անցկացնել... Դուք այնտեղ եղե՞ք:

— Միշտ մտածել եմ դեռ, բայց ախր մենակ անյարմար է:

— Նա առաջարկում էր ձեռք իմ ծառայութիւնները թէ թիկնապահի և թէ ուղեցոյցի սլաշտօնով: Ասե՛ք ես էլ չեմ գնացել, բայց ինչպէս պատմում են հրաշալի տեղ է:

Նա ոչինչ չ'պատասխանեց:

— Ահա թէ ինչ... Դուք էլ իբր մի անծանօթ մարդու առաջարկութիւն ճնշում է ձեռք այդ: Պարզ խօսենք...

— Այո, մասամբ... Բայց այդ այնքան էլ մեծ նշանակութիւն չունի: Նա այստեղ ծանօթներ չունի՞մ և ոչ ոք էլ չի հետաքրքրւում, թէ ում հետ եմ ես ջրվէժ գնում... Բայց էլի թոյլ տւէք ինձ մտածել:

— Իսկ ես կարծում էի, որ միասին ճաշելուց յետոյ կարող կ'լինէիք կառք վերցնել ու ճանապարհել: Ինչո՞ւ այսօրեայ բանը վաղւան թողնել: Մինչև ջրվէժ հաղիւ թէ մի ժամայ ճանապարհ լինի:

Ո՛չ, ո՛չ... Այսօր ոչ մի կերպ չեմ կարող: Նա յուզւեց մի ինչ որ բանից և նոյնիսկ շառագունեց:

— Այդ դէպքում գնանք նախաճաշելու: Շու-

տով ժամը տասներկուսը կլինի... Այստեղ է՞ք ուղում, թէ՛ դեանք ծովի վրայ շինւած տերասը: Այնտեղ շատ լաւ է: Ձեզ համար ամենազիւսաւորն է սրբան կալելի շատ ուտել, իսկ ծովային օդը դրդը ում է ախորժակը:

Երչ նրանք արդէն նստել էին ծովի վրայ շինւած բնատրանում, Նւզենեա Վասիլենան շաբունակեց ընդհատւած խօսակցութիւնը մի այնպիսի ժպտով, որով կարծես ներսդռութիւն խնդրելիս լինէր նրանից:

— Անդրէյ Պավլիչ, դուք չ'կարծէք, որ ես մեծեցի այսօր ձեզ հետ ջրվէժ գնալ այդպէս կոչւած կանաքի հասլրիդի սլատճառով: Նա մի անհետաձգելի և միևնոյն ժամանակ մի շատ անախորժ գործ ունիմ այսօր:

— Ձեմ կարող արդեօք օգտակար լինել ձեզ: Ո՛չ ոչ... շնորհակալ եմ: Վա՛ն անախորժութիւններ, որոնց չ'պիտի մասնակից անել ուրիշներին. երեակայէք, որ ստիպւած եմ հինգերորդ անգամ փոխել բնակարանս...

— Ձէք կարողանում յարմար բնակարան գտնել:

— Ո՛չ ընդհակառակը, իբր տնկեցի ինձ եւս այսօրմար դտնում և ճիշտն ասած ուղղակի փողոց եւս վունդում:

— Ձեզ...

— Սյո՛ ինձ, ինչպէս նաև ուրիշ շատ շատերին: Նւ երեակայեցէք, որ ես իրաւունք էլ չունիմ բարկանալու իմ տանտէրերի վրայ: Առաջ ես ոչինչ չէի

հասկանում մեզ դաւաճացիներին յատուկ միամտութեամբ...

— Սա էլ ոչինչ չեմ հասկանում...

— Այս բոլորն էլ եմ հասկանում, բայց կ'ըստասցեմ...

Գուրբ կարծեմ մնացել էք մի քանի ր «Անտիօնական հիւրանոց»ում: Սա էլ շոգենաւից ուղղակի այնտեղ գնացի և վարձեցի մի արժան սենեակ չորբորդ յարկի մի անկիւնում, մինչև որ կ'դռնէի մի ուրիշ յարմար բնակարան: Բայց հէնց առաջին անգամից բանս չ'յաջողեց... Ամբողջ ել եք օր տալնուվրայ արի քաղաքը, յուսահատութեանս շափ չկար մենակ, անծանօթ քաղաքում, հիւանդ... կարող էք երեւակայել ինչ կ'լինէր իմ դրութիւնը: Ինչ ամենից շատ այն էր զարմացնում, որ բոլոր տանտէրերն էլ մի ինչ որ կասկածաբարութեամբ էին ընդունում ինձ և երեւի ինձանից շուտ ազատուելու համար էր, որ այնպիսի բարձր գներ էին առաջարկում: Բայց դեռ էլի չէի հասկացել դրա բուն պատճառը... Կարծեմ երբորդ օրն էր, երբ իմ սենեակում յայտնեց յանկարծ մի ինչ որ պարոն և խիստ քաղաքաւորութեամբ ինձ անհանգստացնելու համար ներողութիւն խնդրելուց յետոյ յայտնեց, որ փչացել է մի ինչ որ ծխնկոյզ, որի պատճառով իմ սենեակը պէտք է լուրջ նորոգութեան ենթարկուի, հետեւապէս ինձ մնում է դատարկել սենեակը: Հիւրանոցում ուրիշ սենեակ չգտնեց և ես ստիպւած եղայ տեղափոխուել ուրիշ հիւրանոց: Կարող էք երեւակայել, որ ես այդտեղ ապրեցի միայն մի օր և նորից նոյն պատմութիւնը: Գա-

լիս է մի ուրիշ քաղաքաւարի պարոն և կետ առ
կետ նոյնութեամբ կլկնում է ծխնելոյղի պատմու-
թիւնը:

— Սգառ համար այդտեղ էլ չ'գտնուեց:

— Ո՛չ, կային, բայց այնպէս թանգ, որ չնա-
յելով իմ խիստ լանկութեան, չ'կաբողացայ օգտուել
նրանցից: Այդ ժամանակ ևս վաբձեցի սենեակ մաս-
նաւոր տան մէջ...

Բայց այդտեղ էլ չ'կաբողացայ մի բանի օրից
աւել ասլել: Մի դեղեղիկ առաւետ չնորհալի և
ինդէլիկէնդ տանտիկինս յայտնեց ինձ, որ իմ սեն-
եակի հետ թիւրիմացութիւն է պատահել, որ աղախինը
չփոթեցրել է, չ'իմանալով որ սենեակը հեռագրով
է վաբձու դրած և իբր վաստաթուղթ նոյն իսկ հե-
ռագիրը ցոյց տուեց: Բանից դուրս էր գալիս, որ
բաղդն էր հալածում ինձ զանազան ծխնելոյղների և
հեռագրների միջոցով... Ի՛նչ կարող էի անել, ստիպ-
ւած էի նոր բնակարան փնտռել: Այդ ալդէն չոր-
րորդն էր, որտեղից չեմ յիշում, թէ ինչ պատուա-
կով դուրս խուկեցին ինձ...

Անդէէյ Պալիւշը հասկացաւ ամեն ինչ, բայց
չուզեց արդայայտուել վախենալով աւելի յուզել նրան:

— Այժմ ստիպւած եմ տեղափոխուել հինգերորդ
բնակարանից, բայց ալդ ինձ չի էլ վարմացնում:
Ամեն բանի կարելի է ընդհանալ... Սա մինչև առ-
գամ խղճում եմ տանտիրուհուն վրայ: Նա ապրում
է այդ կահաւորւած սենեակներ ի արդիւնքով և այն-
քան բարի ու սիրալիր է դէպի ինձ: Նրեկ երե-

կոյհան ներս է մտնում և սկսում է լաց լինել։ Առանց հարցնելու իմացայ արդէն, թէ բանն ինչու մն է և զուշակեցի նրա անյարմար կացութիւնը։ Միւս տնկեցներն էին բողոքել, որ գիշերները անհանգստացնում է նրանց իմ հաղը։ Բոլորը վախճում են վարակելուց...

Նւզենիա Վասիլենան ծիծաղեց։ Ծիծաղ, որը սարսուռ կարող էր ազդել միայն։ Այդ ճիշ էր մի յուսահատ սրտից բղխած։

— Այն, այնքան էլ լաւ բան չի եղել... աւելի Անդրէյ Պաւլիչը մի տեսակ ընկճւած, թողութիւն հայցող տօնով։ — Շատ կամ ցաւում, որ այդ բոլորը ինձ առաջուց չ'առաջիք։

— Ինչո՞ւ պէտքէ ասէի. ես հիմա էլ չեմ ցանկանում ձեր օգնութիւնը։ Չէ որ Նարոտայում մեծակ ես չեմ այդպիսի դրութեան մէջ... Շատերը կան ինձ պէս, որոնց հալածում են ինչպէս բոբոտների և ախտաւորների։ Նս դեռ այնքան էլ հիւանդ չեմ, բայց որքան է կատարեալ անօգնական և անյոյս հիւանդների թիւը, որոնց քշում են ամեն տեղից։ Նս չեմ հասկանում ինչո՞ւ են ուղարկում մեզ մեր բժիշկները օրհնեալ հարաւում մեռնելու։

Նս բարձրացաւ տեղից շտապով հրաժեշտ ասնելով։

— Վաղը չէ միւս օրը ես ձեր տրամադրութեան տակ կ'լինեմ, Անդրէյ Պաւլիչ, իհարկէ եթէ եղանակը չ'վատանայ... Ի դէպ իմ սիրելի պառաւը արդէն մի քանի օր է, ինչ հոգում է իմ ընտանեացի մասին,

խաւարկելով ամբողջ քաղաքը: Այսօր նրա հետ պիտի գնամ նայելու բնակարանը, իսկ վաղը կ'վերջացնենք փոխադրութիւնն ու դրա հետ կապւած անհրաժեշտ հոգսերը:

Անդրէյ Պալլիչի տրամադրութիւնը փառացաւ ամբողջ օրը: Նա չէր կարողանում մոռանալ այդ թշւառ արարածներին, որոնք ամբողջ օրը թափառում են՝ իդուր տեղը մի անկիւն փնտրելով իրենց թշւառ գոյութիւնը պատեպարելու: Անդրէյ Պալլիչի համար այդ օրը Վանդէի դժուր էր դարձել...

Նրեկոյեան քաղաքային այգում նա իրեն բոլորովին մենակ էր զգում, չ'նայելով որ այդին լիքն էր հասարակութամբ, նւազում էր մուգիկան, իսկ երեխաները կայտուում էին դէտուդէն վազվզելով: Այգում պատահող ծանօթների հարցերին էլ պատասխանում էր անկապ-անկապ բառերով միայն: Ընթրիքի ժամանակ էլ, չ'գիտեմ ինչու, գառան խորովածը նրան անհամ թւաց, այնպէս որ նոյնիսկ նրա մէջ միաջր յղացաւ բուսակեր (вегетарианец) դառնալ: Անգործունէութեան հասանկիք բոլոր տուրքերը վճարելուց յետոյ, ժամը տասնեմեկին վերադառնալով տունը քաջ լուսամուտի հանդէպ կանգնած երկար ժամանակ նայում էր լուսնի շողերով արծաթաջրւած ծովին:

«Ո՞րտեղ է այժմ այն խեղճ աղջիկը». շնչում էր ծովը՝ տաք մետաքսեայ ալիքներով սառը, քալոտ ափերին զարկւելով:

III

ՆԱԳԵՆԻԱ ՎԱՍԻՐԻՆԱՆ հէնց նոյն օրը տեղա-
ւորւեց բարի տանտիրուհու ջանքերով վարձւած փոք-
րիկ սենեակում: ՆԵԿԵՐԵԳ օրը նա բոլորովին ազատ
էր, բայց իրեն էլ անհասկանալի մի ինչ որ յամառու-
թեամբ չ'գնաց քաղաքային այգին: Նա թէն ցանկու-
թիւն ունէր դնալու, բայց իրեն էլ անհասկանալի
մի ինչ որ բան յետ էր պահում այդ մտքից: Վաղ
առաւօտեան նա ճանապարհւեց Ալուպիւռ, ուտեղ
ամբողջ օրը անցկացրեց փոքրիկ պուրակում: Չորս
կողմ սփռւած ծաղիկների լուռ գեղեցկութիւնը այս-
օր նրա վրայ առանձին տպաւորութիւն չէր թող-
նում: Չէ ոչ մալդիկ էլ լուռն են ամբողջ ժամանակ
չարտայայտելով լիովին, որից տանջւում են իրենց
ամբողջ կեանքում: Խհարկէ լինում են վճռական բո-
ւղեներ, որոնց մասին այնպէս սիրուն կերպով գրում
են զրքերում, բայց ՆԱԳԵՆԻԱ ՎԱՍԻՐԻՆԱՆ նրանց
այնքան էլ չէր հաւատում: Ալուպիւնի հոյակապ պու-
րակն էլ դուր չէր գալիս այսօր նրան: Այդ չափից
դուրս շատ կուլած, մաքրւած ու սանրւած պարտի-
զում պարահանդէսի հաւաքւածների պէս ծառիւն էլ
էին տաղտկանում: Կենդանի էր միայն ծովը: «Այնու-
ամենայնիւ տխուր է», ակամայից մտածեց ՆԱԳԵՆ-
ԻԱ ՎԱՍԻՐԻՆԱՆ: Այնտեղ, հեռու հիւսիսում նոյնպէս

դաբուն է այժմ, խնձուկ, հիւսիսային գաբուն իր համեւատ ծաղկունքով, մեռաքսեայ խոտ ու գալարով կեչինեբի ու թմբենինեբի գժգոյն կանաչով, իսկ գեղիցկուհի Վօլգան, այդ յաւիտենական բանւորուհին արժէ տասնեակ ծովիւրի:

—Ո՛չ, առեն պէտք է գնալ... հարաւը մեզ համար չէ... տաղտկալի է...

Նւգենիա Վասիլենան Նալտա վերադարձաւ երեկոյեան, երբ քաղաքային այգում արդէն սկսել էին նւագածութիւնը: Նա ցանկութիւն ունէր այնտեղ գնալու, ըայց մի անգամ էլ զսպելով իրեն նոյնիսկ միքիչ էլ բաբկացաւ ինքն իրեն վրայ: Նա մի կողմից կարծես վախենում էր Անրէյ Պավլիչից, իսկ միւս կողմից դուրս եկաւ ժամագրութեան պէս մի բան: Նա ամբողջ օրը ոչ մի անգամ չ'մտածեց այդ անծանօթ նեւթաստեղծիկի մասին և ոչ մի անգամ չ'փոշմանեց, որ այդպէս թեթեամտութեամբ համաձայնել էր նրա հետ Ուչանսու գնալ:

Հետեւեալ առաւօտ սովորական ժամից դիտմամբ ուշ գնաց նա քաղաքային այգին: Այսօր նա գայրանում էր, որ չէր կարողանում անտարբեր լինել և չ'իտթւում էր գիմնադիստի հետ ժամագրւած դպրոցական աշակերտուհու պէս, չ'նայելով որ ոչ այլ ինչ էր այդ, եթէ ոչ ի՞նչ սովորական դրօսանք քաղաքից դուրս: Նա արդարացնում էր ինքն իրեն իր յուզմունքը վերափոխելով մի քանի բացառիկ հանգամանքների, այն է՝ մենակութիւնը, հիւանդութիւնից առաջ եկած զրգուած տրամագրութիւնը, վեր-

ջապէս ջերմութիւն, աշխոյժութիւն ներշնչող դա-
բուներ, որը ծաղիկներէ միրիոնաւոր աշքեբով բոր-
բին յառած իր գրգռիչ հայացքով խնկում էր քաղ-
ցիւր շղարշապատ բուրմունքով:

Հէնց որ նա մտաւ այգին, դարձանալի կեր-
պով անհետացան բոլոր այդ անյարմար գեացմունք-
ները հետք անգամ չ'ընդհանալով: Անդրէյ Պալլիչը
սպասում էր նրան իր նստարանի վրայ:

— Նա կարծեցի, որ դուք փաշմանել էք գնալ,
Նեղենիա Վասիլենա...

— Բոլորովին ոչ... Ընդհակառակը... ես ուրա-
խութեամբ...

Նեղենիա Վասիլենան այսօր համարեա թէ ա-
ռողջ մարդու տախտորութիւն էր թողնում: Անհե-
տացիլ էր նրա գէ՛թի յողնած արտայայտութիւնը:
Ձայնի մէջ առողջ կնոջ տօն էր շնչւում: Այդպիսի
զգալի փոփոխութիւնը (метаморфоза) ապշեցրել
էր Անդրէյ Պալլիչին: Կարծես թէ առաջւայ Նեղ-
Վասիլենան չկար աղես:

«Անշուշտ նրան ինչ որ մի բան է պատահել».
մտածում էր Անդրէյ Պալլիչը:

Կառքը սպասում էր արդէն այդու դռան մօտ:

— Ի՞նչ պէտք են աւելորդ ծախսերը, յանդի-
ման եղ նրան օրիորդը, երբ ահառ ճանապարհի մը-
թերքներով լիքը կողովը:

— Բայ օգի մէջ ախորժակը բացւում է, պա-
տախտանեղ նրան Անդրէյ Պալլիչը:

Նրանք գնում էին Ուչանսու գետի աջ ափով,

որտեղից ուղբւում էր ժապաւենի պէս փոշոտ խր-
ճուղին: Փարթամ ամառանոցները հեռոգհեռէ մ-
նում էին հեռեւում՝ տեղի տալով խճուղին ջրջապա-
տող լածիկի թուրքական հիւղերին:

— Շոգ է... շնջաց Սեդենիա Վասիլենտն մի
բան ասած լինելու համար:

— Շուտով անտառին կ'հասնենք... այնտեղ
փոշի չիլինի:

— Ձեք կարող երեսկայել, Անդրէյ Պաւլիչ, թէ
ինքան էի փափակում անտառը տեսնել:

— Մենք ամբողջ օրը անտառում կ'անցկաց-
նենք... Ի դէպ, Սեդենիա Վասիլենա, այդ գիրքը
ինչո՞ւ էք վերցրել հետներդ:

— Սա ինքս էլ չ'զիպեմ, պաշտասխանէց նա երե-
խայի պէս ժպտալով, սովորութիւն եմ դարձրել ա-
մեն տեղ հետս քաշ տալ, թէպէտ նշանաւոր հեղի-
նակի դոք էլ բայց անպէտք գիրք է: Կարդում եմ
միշտ և զարմանում. միթէ խակապէս կեանքի մէջ մխի-
թորական ոչինչ չ'կայ և մարդիկ բոլորն էլ վատ-
թաքներ են: Սա իհարկէ, դրան չեմ հաւատում և չեմ
էլ կարող հաւատալ: Ձե՞ որ ես ինքս շատ լաւ մարդ-
կանց եմ ճանաչում: Իսկ դժուր ինչ էք կարծում, Անդ-
րէյ Պաւլիչ:

— Սա ձեզ հետ միանգամայն համաձայն եմ:

— Ո՛չ. ես զիտեմ այս բոլորիս ինչ էք մտածում
դուք... Ձե՞ որ ձեր աչքում լոկ մի աղջիկ եմ ես, ո-
րին մատչելի է կեանքի եթերային մասը միայն: Միթէ
աղջիկը, այդ ջերմանոցի բոյսը ընդունակ է մի ուրեք

բան հասկանալու: Ներկայ կեանքը փակւած է աղ-
ջկերանց համար հազարաւոր փականքներով: Չէ՞ որ
բոլոր աղամարդիկ էլ հէնց այդպէս են մտածում:
Բայց նրանք սխալւում են: Մենք դո՛ւք էլ դեռ ա-
ւելին զիտենք յատուկ մօբալով մեզնից սահանջու-
ածից, դեռ աւելին ենք հասկանում բնագոյարար-
չդում ե՛ք և նոյնիսկ չափազանցնում խնամքով
թաղարած մեր միամիտ աչքերից՝ չարիքի մի մասը:
Եւ աքանչիւր աղջկայ առաջ յաւիտեան կանգնած է
անլուծելի՝ առեղծւածը՝ ծառ գիտութեան,
բաբւոյ և չարի... Չարիքը ծով է, իսկ բա-
բիճը... հիւլէի, չնչին հիւլէի մի միլիօնորդական
մասը:

Յուզմունքից նա սկսեց հաղար: Նրեւը ծած-
կեց կարմիր բծերով, աչքերում փայլեցին արցուն-
քի շիթեր, բայց էլի ժպտում էր՝ ճգնելով յուզմուն-
քը դապել: Անդրէյ Պաւլիչի սիրտը մորմոքւում էր:
Նա կատաղութեամբ նայում էր նրան այնքան յու-
զող գրքին:

— Սա չեմ հասկանում, Նեզնեիս Վասիլենան,
մխիթարում էր նրան բարեկամաբար Անդրէյ Պաւ-
լիչը, ինչո՞ւ պէտք է ամեն բան առաջուց խմալալ:
Իր ժամանակին ամեն ինչ կ'կատարւի... Չեմ
յիշում որտեղ կարդացել եմ, որ եթէ զիտու-
թիւնը հասնէր այնպիսի կատարելութեան, որ կա-
րողանար զուշակել մեր մահւան օրը և ժամը, այն
ժամանակ մարդիկ աւելի դժբաղդ կ'լինէին քան
մահւան դատապարտւածները: Իհարկէ այդ պարա-

դօքս է, ինչպէս նաև անդիտութեան երջանկութիւնը... Բայց չէ՞ որ միեւ, ինչպէս նաև շատ շատերը ապրում ենք, որովհետև չգիտենք թէ երբ է հասնելու մեր մահւան ժամը: Իսկ այդ էլ իմ պարագօքսն է, որի համար շտապում եմ ներողութիւն խնդրել...

Թէև ես համաձայն չէի նրա հետ, բայց լռում էր, որովհետև չէր կարող խսկական խօսքերով պատասխանել նրա անդիտութեան սխեմային: Այդ անպիտան դիւրքը նրա մէջ այնուխի այլոդ մտքեր էր յարուցել, որոնց մասին խօսելը անյարմար կ'լինէր:

Ճանապարհի երկրորդ կէսը անցնում էր գեղեցիկ վայրերով: Նրանք հասան անտառին: Վառաչ թաւուտում ցրւած էին բազմաթիւ սիւռն տնակներ, որոնց մէջ ապրում էին երկի ուրալ, երջանիկ անձանք մարդիկ:

— Ա՛խ, ինչպէս ուզում եմ ապրել... հաւաչեց ակամայից Նեգենեա Վասիլենան: Անդրէյ պալիւնը լռու սեղմեց նրա ձեռքը:

Այնտեղ նրանք խիստ հաճելի ժամանակ անցկացրին ամբողջ օրը: Ժայռերին ծեփւած, գետի հովիտը զրկած դարձնող անտառը հրաշալի էր: Ջրվէժը դործում էր իր ամբողջ ոյժով: Նրանք երկար դրօսնեցին թեանցուկ, որը առաջ շատ էր ճնշում Նեգենեա Վասիլենային, բայց շատ էր յոգնած և չէր կարող միեւծել այդ փոքրիկ օգնութիւնը: Յետոյ նստեցին հանգստանալու ճանապարհի վրայ գտնուող փոքրիկ փայտեայ բուֆէտում, որտեղ կարելի էր ձեռք բե-

բիւ միայն ձու, կաթ, թէյ և այլն: —

Լաւ է արտակ... չնշում էր Նւզհենեա Վասի-
լենան—Այնպէս անդորր ու խաղաղ է... կարծես մե-
նաստանում լինինք:

Ճանապարհից անցնող թուրքական սալերի
կատաղի ճռնչոցն ու ձիերի տրտիւնն էր միայն խան-
դարում այդ կուսական լուսթիւնը: Հասարակու-
թիւնը հաւաքւում էր հետզհետէ: Վային մի քանի
երջանիկ գոյգեր, որո՞ք ուրիշներից հեռու էին
մանդալիս: Երջանիկները դնում էին այնտեղ էլ աւելի
երջանիկ զգալու իրենց:

— Բայց այնուամենայնիւ մեզ մօտ՝ հիւսիսում
աւելի լաւ է, նկատեց Անդրէյ Պաւլիչը:

Նւզհենեա Վասիլենան յիշելով երեկւայ իր
խորհրդածութիւնները սկսեց ծիծաղել:

— Սա կարծում եմ, Անդրէյ Պաւլիչ, որ ամեն
տեղ լաւ է, երբ սիրտդ ուրախ է: Մի տեղ կար-
գացել եմ ես, որ իբր թէ Հարուն-ալ Բաշիդը իր ամ-
բողջ կեանքում հաշուել է միայն տասնուչորս երջանիկ
օր, իսկ մեծն Գէօտէն ընդամենը միքառորդ ժամ...
Սա կարծում եմ ճիշտ չէ այդ:

Նախա միերադարձան նրանք երեկոյեան: Ճա-
նապարհին Անդրէյ Պաւլիչը հանելով իր վերարկուն
փաթաթեց նրա մէջ Նւզհենեա Վասիլենային: Նա
ծիծաղում էր կամացուկ՝ խախտանք զգալով աղամար-
դու այդ սիրալիր բարեհաճութիւնից:

— Սա չեմ վախենում մրսելուց... չնշում էր նա...
Եւ այժմ ոչ մի բանից չեմ վախենում այլեւս...

Նախկին զինուոր, շէկ, ցլած բեխերով, սալ-
րած ծոծրակով կառապան Սէրգէն միայն թափ
տակց գլուխը առանց հասկանալու, թէ ինչ էին խօ-
սում նրանք, սակայն պարզ լսեց առաջին համբիւրի
հնչիւնը:

«Ինչ չարաճճի երես առածն է երեսում մեր
սլարոնը», մտածում էր Սէրգէն, գլխի շարժումով
մի ականջից միւսի վրայ շուռ տալով իր կառա-
պանային գլխարկը: «Նւ երևի ամուսնացած էլ է: Ա-
մուրինները վախենում են աղջկերանց խափել, որով-
հետև իսկոյնեկ թ բռնում են օձկից՝ դէհ, շո՛ւտ, սխալ-
ւիւր: Իսկ ամուսնացած մարդուց կոճակ էլ չես կա-
բող սղակել: Թէև աղջիկն էլ լաց կ'լինի, բայց էլ որ-
տեղ կ'հասնի, ձեռքը ոչինչ էլ չի բնկնի»:

IV

Թէպէտ կառապան Սէրգէն փիլիսոփա էր, ինչ-
պէս առհասարակ բոլոր ուռւս կառապանները, բայց
այդ դէպքում նա սխալւում էր: Ճիշտ երկու շաբաթ
յետոյ Նալտայի եկեղեցում տեղի ունեցաւ նրանց հա-
մեստ պատկը: Բոլորը կատարեց զարմանալի արա-
դութեամբ: Գտնեց մի բժիշկ, որը հաւատացրեց որ
Նոգինեա վասիլենայի թոքերում հիւանդութեան

րնթացքը կարող է կանգ առնել և որ ամուսնութիւնը կ'նպաստի գրան:

—Սեւ որ գլխաւորն է, ինձ հիմայ բնակարաններից չեն վռնդի այլեւ, կատակում էր Սեդենեա Վասիլենան:

Երջանկութիւնը ծովի ալիքի պէս հեղեղում էր նրանց: Հէնց նոյն րժիշկը հաւատացնում էր Անդրէյ Պաւլիչին, որ նրա ներովերի համար էլ ամուսնութիւնը ամենարուժիչ միջոցն է:

Մի խօսքով ամեն ինչ հրաշալի էր: Երիտասարդ գոյգերը որոշեցին մնալ Ղրիմում մինչև ամառ, իսկ այնուհետև վերադառնալ սիբիրի հիւսիս: Իսկ այժմ այնքան լաւ էր Ղրիմի ներքին մասերում, լեռնային անտառումներում...

—Երբ մեղք կ'ծերանանք, անպատճառ այստեղ կ'հաստատուենք, երազում էր Անդրէյ Պաւլիչը:—Ափից մօտիկ մի սրնէ տեղում մի կտոր հող կառնենք, մի փոքրիկ տնակ կ'շինենք... Չէ:

—Այո, այո, հազար անգամ այո:

—Յետոյ մենք երկխաներ էլ կուենանք... Նրանք կ'զան երբեմն մեզ ծերունիներին այցելելու: Գու այն ժամանակ մի լղար պառաւ դարձած կ'լինիս... իսկ ես մի հասա ծերունի և միասին կստացելի 10 թւանշանը:

Սեդենեա Վասիլենան ուրախ-ուրախ ծիծաղում էր, հրճւում և չէր կարողանում հասկանալ, թէ առաջ ինչպէս էր կաբողանում ուրիշ կերպ ապրել: Նա չատ էր ցանկանում որքան կարելի է շուտով

հայրենիք վերադառնալ. իսկ Անդրէյ Պավլիչը ուզում էր, որ նա անսլափառ մնար մինչև նշանակւած ժամանակի վիջը: Թեպէտ Սեդենեա Վասիլենան շտապում էր շուտով հիւսել իր բունը, բայց միւս կողմից այնքան հաճելի էր նրան հպատակւել սիրած տղամարդու կամքին: Տէր Աստւած, ինչ անմիտ բաներ են գրում գրքերում ինչ որ հաւատար իրաւունքներին, տղամարդու էգօրիցմի, կանանց ստիկութեան մասին:

— Նա բազում հմ. քո ստիկութիւն լինել, իմ հրամայող իմ բռնակալ... չնշում էր նա, նւագելով ուրախութիւնից:— Հէնց դրա մէջ էլ կայանում է կանանց երջանկութիւնը:

— Առաջին անգամից այդպէս է թւում, Ժենեւ, յետոյ կտեսնենք, թէ ինչ կլինի: Նա մի քիչ ուսումնասիրել հմ կհանրը ուրիշների օրինակով և եկել հմ այն եզրակացութեան, որ գլխաւորապէս կանաչք են բռնակալների հանդիսանում: Իսկ երբ ևս համաձայնւում հմ այդ մտքին, քեզ մէտում է միայն օգտւել քո իրաւունքներին:

Նրանք այժմ միասին էին կաբղում այն գրքերը, որոնք մի ժամանակ այնքան յուզում էին Սեդենեա Վասիլենային: Կարդում էին, վիճում, վիճում, բայց չէին կարողանում իրար հետ համաձայնել: Անդրէյ Պավլիչի չափազանց ներողամիտ վարմունքը՝ դէպի այդ գրքերի մէջ նկարագրւած դարչելի բաները, նրա մէջ հետզհետէ կասկածներ էր զարդեցնում, որ նա անսլափառ կերպով ինքնիրեն է աբ-

դաբացնում: Չէ որ նա էլ կուենհայ իր անցեալը, ինչպէս բոլոր տղամարդիկ: Սեդեհեա Վասիլենան այնպէս էր վախենում սյգ լեռնհրդածութիւններէ, ինչպէս հիւանդը բժշկի քննութիւնէ: Առաջ նա ունէր աչդ մասին իր թէօրիական աշխարհ. հաշտաբք, որը վրդովում ու յետ էր մղում նրան, իսկ այժմ լեռը կերպով սրտակերանում էին նրա աչքի առաջ ամբողջ շարքերով աչն երջանիկ կանայք, որոնք եղել են իր նախորդները... Ամեն դէպքում էլ սարսափիկ էր այդ: Ազատ խոսակցութիւն այդ մասին չ'կար նրանց մէջ և չէր էլ կարող լինել, սակայն մենք էր խուլ կսկիծն ու զբոսած վիրաւորանքը:

— Ա. ելի լաւ է չ'մտածել այդ մասին, կրկնում էր նա ինքն իրեն:

Նրանք իհարկէ երկուսով էին դիտում միշտ և ինչպէս առհասարակ բոլոր երջանիկները, խուսափում էին նոյնիսկ ծանօթներէ այն փոքրիկ շրջանից, որոնց կարելի էր դանել Նարայում: Սեդեհեա Վասիլենային հետաքրքրում էին միայն երեխաները: Ո՞վ չի սիրում երեխաներ. այդ նոյնիսկ ծիծաղելի հարց է: Սակայն հարցը նրանումն է, որ առաջ նրան հետաքրքրում էին միայն առողջ երեխաները, այն թխլիկ ճեճե-ները, որոնց կարելի է հանդիպել ամեն մի էթանադին նկարչական ժողովածուի մէջ: Նրեխայ և առողջութիւն նրա համար համանիշ բառեր էին: Իսկ այժմ, երբ նա այդում նստած ուշադրութեամբ դիտում էր հիւանդ երեխաներին,

Նրա մէջ աճում էր սարսափն ու վիշտը: Նրան թւում էր, որ նրանք այժմ աւելի շատ են քան առաջ. ուկրաախտաւորներ, ընկնաւորներ, թշախտաւորներ և այլն և այլն, տէր Աստած, սրտեղից են և կ'անհկիւ նրանք: Տանջանքների ու մահաւան դատապարտան այդ թշառ էակների միւս կողմում, հեռւից, շատ հեռւից, չարան-չարան անցնում էին նրանց ծնողները, նրանք, որոնք կեանք են աւել տրանց...

«Ինչով ե՛ր, մեղաւոր այդ երեխաները». մտածում էր Նա ախամայից, կրկնով վշտի ծանր հարւածները: «Ո՞ւր են նրանց դժբախտութեան պատճառ դարձած յանցաւորները»:

Այդ մտքերը սկսեցին հալածել նրան յամառութեամբ: Նա գնեց ժառանգականութեան հարցելը քննող դանազան գրքեր և սկսեց կարդալ աղահուսթեամբ:

— Ե՛հ, այդ բոլորովին իզուր է, ժէ՛նեա, ասում էր նրան Անդրէյ Պաւլիչը. — Միայն իզուր տեղը պէտք է վրդովւես: Նա կարծում էր, որ դիտնականները չափազանցեցնում են ժառանգականութեան նշանակութիւնը: Իհարկէ ժառանգականութիւնը գոյութիւն ունի, Նոյնիսկ մեծ նշանակութիւն ունի, այդ ոչոք չէ կարող ժխտել, բայց ոխը ամեն բան էլ չի կարելի ժառանգականութեամբ լացատրել:

— Իսկ հիւանդութիւնների ժառանգականութիւնը, չէ՞ որ այդ փաստ է... Ինչքան շատ եմ մտածում դրա մասին, այնքան աւելի եմ վշտանում: Նա Նոյնիսկ մի քանի անգամ լաց եմ եղել:

— Սա խնդրում եմ, ժենեհ, որ թողնես այլ տեսակի գլխեր կարգալը:

Բայց այդ բոլորը չ'կաբողացան հանգստացնել Նեղհեա Վասիլենային, նա շարունակ յուզման մէջ էր, գարձաւ աւելի մտածկեաւ և մինչևի՛տ' նկատելի կերպով սկսեց նիհարել: Անդրէյ Պավլիչը դիմեց բժշկին, որ գուցէ նա կաբողանայ հանգստացնել նրան: Սակայն ոչ ոք էլ չ'օգնեց:

— Իսկ ձեր կսբծկրով բուժւան է, պարոն բժիշկ, լոյս աշխարհ հանել հիւանդ, վարակւած երեխաներ, որոնք հէնց առաջին օրւանից մահւան են դատաւարւում:

— Մեզնից իւրաքանչիւրն էլ մահւան է դատաւարւում, Նեղհեա Վասիլենա, միայն խնդիրը ժամանակի մէջ է կայանում...

— Յարգելի բժիշկ, դուք իզուր էք խուսափում հարցին ուղղակի պատասխանելուց... Սա գալիս եմ այն համոզման, որ հաշմանդամ և այլանդակ եակներ լոյս աշխարհ բերելն աւելի քան յանցանք է: Ազնիւ մարդիկ չ'պէտք այդ անեն...

Բժիշկը նկատեց նաև, որ նոյնի՛ն շատ առողջ ու նորմալ ծնողներից էլ հիւանդոտ երեխաներ են ծնւում, որ պատահում է նաև ընդհակառակը:

Բայց հարցը մնում էր առանց լուծւելու: Անոջ յուզմունքը Անդրէյ Պավլիչին էլ անցաւ: Նա էլ սկսեց ժառանգականութեան, ծննդաբերութեան մասին եղած գրականութեամբ զբաղւել և չդադարեց, մինչև որ կարգաց ձեռքի տակ եղած բոլոր գրքերը:

—Նթէ իրաւ այդ այդպէս է, ուրեմն այս աշ-
խարհում ապրել չի՛լարելի, ժէ՛նեա, վրդովւում էր նա
կնոջը դիմելով:—Ել ինչ պէտք են այն ժամանակ քա-
ղաքակրթութիւնը, յառաջադիմութիւնը և յաղթա-
կան տիրապետութիւնը լժշկական դիտութիւնների:
Վերջապէս ևս չեմ ուզում սերունդը աշխտերել...
Սյո՛՛, չեմ ուզում:

—Ներվերն են... բացադրեց լժշկը—կանցնի
ի՛նքն իբեհն:

Անդրէյ Պալկիշը որոշեց ճանապարհւել նշանու-
ւած ժամանակից վաղ, յոյս ուն կնաւով, որ պայման-
ների փոփոխութիւնը ամենալաւ դեղը կլինի: Նւգեն-
եա Վասիլենան համաձայն էր:

Ճանապարհ ընկնելուց ճիշտ երկու օր առաջ
Նւգենեա Վասիլենան սուսուօտեան դուքս¹ եկաւ տա-
նից ինչ որ բաներ գնելու պատրասէով և այլևս չվի-
րադարձաւ: Անդրէյ Պալկիշը սկսեց անհանգստանալ
և երբ չուտով դնաց հաղնւելու նկատեց սիգանի վրայ
ընկած չարագուշակ տոմսակը:

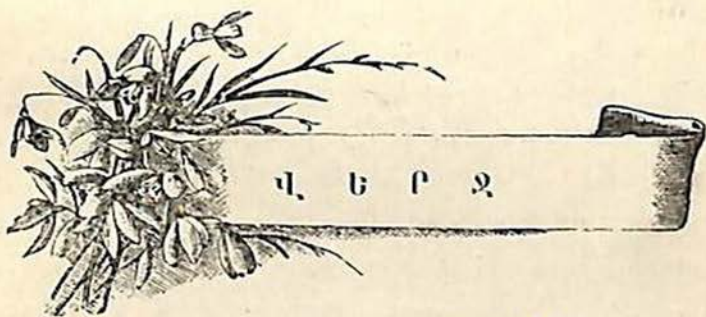
«Իմ պաշտելի թանգակին ամուսնէս... Միայն
«Աստուած է տեսնում, թէ ինչքան ծանր է ինձ
«գրել այս տուելի... Բայց ուրիշ կերպ անկարելի
«էր... Եւ շատ տանջւեցի: Մենք պէտք է բաժան-
«ւենք իրարից: Իմ ամուսնութիւնը սարսափելի
«յանցանք էր, սալ սալիւն մամաւանդ, երբ ոչ ես,
«ոչ էլ դու էիր կրկնու դրա պատիժը, այլ մեր
«թշուառ երեխաները... Իբրեւ ազնիւ մարդիկ մենք
«իրաւունք չունինք այդպէս վարւելու... Ուրեմն

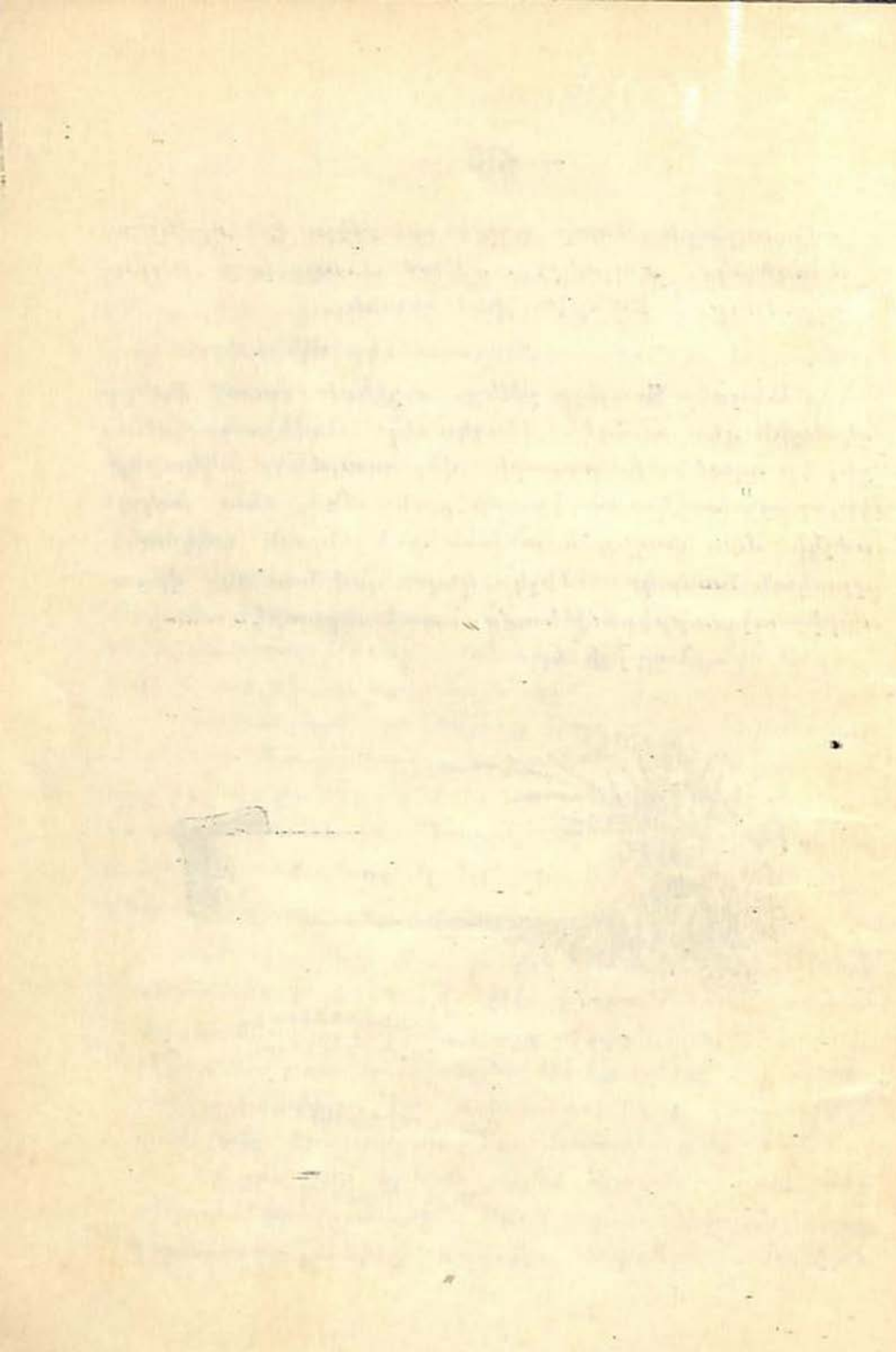
«մնաս բարե, մնաս բարե ընդմիշտ իմ սիրելիս,
«հոգեհոգ, պաշտելիս... Բաժանուհիք իբր բարե-
«կամներ... Չփորձես ինձ հետեակ...»

Քո անձնուէր ժենեայ»:

Անդրէյ Պաւլիչը չգիտէր, աչքերի առաջ իրերը
սկսեցին գէտ ու գէտ թռչկոտել: Շողենաւը գնա-
ցել էր արդէն. խելագարին վերադարձնել անկարելի
էր. բայց հարկաւոր էր մի բան անել. նա խելոյն
բժշկի մօտ վազեց և անխօս տւեց նրան ճակատա-
դրական նամակը: Բժիշկը կարդալով նամակը վերա-
ւորիչ անտարբերութեամբ, սառնասրտօրէն տուց.

— Նա յղի էր:

1m

57-9-
88

